

Odznaka Obserwatora (Nawigatora)

- Autor prof. Władysław Gruberski (ASP w Warszawie)
- Czas powstania 1930
- Miejsce powstania grawernia J. Knedler, Polska
- Wymiary wysokość: 4 cm, szerokość: 6,6 cm
- Numer inwentarzowy MLP V000443
- Muzeum [Muzeum Lotnictwa Polskiego](#)
- Dostępność na ekspozycji
- Tematy [wojna](#), [stroje](#), [pamięć](#)
- Technika [odlewanie](#), [cyzelowanie](#)
- Materiał [złoto 14-karatowe](#)
- Prawa do obiektu Muzeum Lotnictwa Polskiego
- Prawa do wizerunków cyfrowych domena publiczna
- Digitalizacja RPD MIK, projekt Wirtualne Muzea Małopolski
- Tagi [odznaka](#), [lotnictwo](#), [międzywojnie](#), [wojna](#), [wojsko](#), [II wojna światowa](#), [3D](#), [PRL](#), [domena publiczna](#)

Odznaka Obserwatora (Nawigatora) należy do mundurowych odznak specjalności lotniczych, noszonych przez pilotów i innych członków personelu latającego. Popularna „gapa” to jeden z najbardziej znanych symboli polskiego lotnictwa wojskowego. Odznakę nosili polscy lotnicy okresu międzywojennego i Polskich Sił Powietrznych z II wojny światowej. W okresie PRL wzór odznaki został zachowany i jest noszony przez polskich lotników do dziś.

Muzealny egzemplarz to specjalny egzemplarz Odznaki Obserwatora wykonany w złocie, nadany jednemu z najlepszych absolwentów Szkoły Podchorążych Lotnictwa w Dęblinie — słynnej „Szkoły Orłąt”. Odznaka jest symbolem wysokiego poziomu kształcenia lotników wojskowych w II RP. Dzięki znakomitemu wyszkoleniu polscy lotnicy należeli do najlepszych na świecie, czego dowiedli podczas II wojny światowej.

Świeżo upieczonym lotnikiem, który otrzymał ten specjalny egzemplarz odznaki obserwatora, był Aleksander Kremieniecki. W 1932 roku ukończył kurs pilotażu, w 1933 r. został awansowany na porucznika, a w 1934 został pilotem doświadczalnym. Por. pil. A. Kremieniecki zginął w 1935 r. podczas oblotu prototypu samolotu PZL.23 *Karaś*.

Odznaka przedstawia orła w locie na wprost, trzymającego w dziobie wieniec laurowy; ze szponów tryskają trzy złote błyskawice (iskry, strzały). Na skrzydłach znajdują się uszka, do których mógł być przyczepiony łańcuszek ze szpilką, umożliwiającą zawieszenie odznaki. Z tyłu odznaki znajduje się tzw. słupek, czyli gwintowany pręt, który wraz z nakrętką służy do przykręcenia odznaki do munduru.

Na nakrętce znajduje się grawerunek wykonawcy: „J. Knedler | Warszawa N. Świat 45” Warszawski grawer Jan Knedler należał do najbardziej cenionych wykonawców odznak wojskowych.

Na rewersie odznaki widnieje odbity stemplem numer odznaki: 738 oraz ręcznie grawerowany napis: „Czwartemu absolwentowi Szk. Pchor. Lot. w r. 1930 | Szef Deptu [Departamentu] Aeronautyki”.

Poniżej umieszczono próbę i pieczęć wykonawcy „J. Knedler”.

Odznaka wykonana jest ze złota; typowa odznaka, którą otrzymywał absolwent Szkoły Podchorążych Lotnictwa po złożeniu egzaminów z teorii i praktyki obserwatora lotniczego, była wykonana w brązie. Tym, co odróżniało Odznakę Obserwatora od innych odznak specjalności lotniczych, był motyw błyskawic (iskier). W czasach powstania odznaki do zadań obserwatorów należała obsługa nadajników iskrowych – dawnego rodzaju nadajnika radiowego.

Jest to jedna z dwóch odznak tego typu zachowanych w polskich muzeach.

Opracowanie: Dawid Karamon (Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie), © wszystkie prawa zastrzeżone

Rodin i Matejko — o inspiracjach projektantów sztuki użytkowej i odznace nawigatora

Historia [odznaki nawigatora](#) rozpoczęła się w 1918 roku, w odrodzonej Rzeczypospolitej. Odzyskanie przez Polskę niepodległości wiązało się z koniecznością opracowania symboli, wzorów druków urzędowych, odznak. To zadanie spoczęło na artystach, projektantach sztuki użytkowej.

Podobnie było w przypadku odznaki lotniczej. Początkowo polscy lotnicy nosili odznaki lotnicze państw zaborczych. Zadanie opracowania nowego, wspólnego wzoru odznaki otrzymał rzeźbiarz i medalier Władysław Gruberski (1873–1932), profesor warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych.

Gruberski był cenionym artystą swojej epoki, autorem wielu plakiet pamiątkowych, medali i rzeźb.

Studiował na krakowskiej ASP. Podczas pobytu w Paryżu znalazł się pod wpływem wielkiego francuskiego rzeźbiarza doby impresjonizmu i symbolizmu, Augusta Rodina.

Bezpośrednią inspiracją dla Gruberskiego przy tworzeniu odznaki było ponoć malowidło w auli Politechniki Lwowskiej, wykonane według szkicu Jana Matejki, przedstawiające m.in. orła z wieniec laurowym w dziobie.

Odznakę zatwierdzono 19 lutego 1919 roku rozkazem numer 24/19, podpisanym przez pułkownika Jana Wroczyńskiego, kierownika Ministerstwa Spraw Wojskowych. Z czasem pojawiło się wiele odmian i klas, dla różnych specjalności lotniczych; wszystkie łączy motyw orła projektu Gruberskiego.

Co ciekawe, projektowanie nie było jedyną pasją profesora — był on także... olimpijczykiem.

W latach 1912–1948 igrzyskom olimpijskim towarzyszył Olimpijski Konkurs Sztuki i Literatury, w którym rywalizowali literaci, architekci i plastycy. Władysław Gruberski był członkiem reprezentacji polskich artystów na igrzyskach IX Olimpiady w Amsterdamie w 1928 roku.

Opracowanie: Dawid Karamon (Muzeum Lotnictwa Polskiego w Krakowie), Redakcja WMM, © wszystkie prawa zastrzeżone

Zobacz, [który z artystów reprezentowanych w WMM](#) inspirował się twórczością Augusta Rodina.

Tagi: [Jan Matejko, Muzeum Lotnictwa Polskiego, odznaka, © wszystkie prawa zastrzeżone](#)